

Η θεολογία περί της Αγίας Τριάδος.
Η δημιουργία της κτίσεως και των αγγέλων κατά τις
παραδόσεις του π. Ιωάννου Ρωμανίδη.

Είσηγηση στην Β΄ συνάντηση (19.12.2016) τοῦ Ἐπιμορφωτικοῦ Σεμιναρίου
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μόρφου Ε΄ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἔτους (2016-2017).
Είσηγητής: Ἀρχιμ. Φώτιος Ἰωακεῖμ.

Παρουσίαση τῶν ὁμωνύμων κεφαλαίων ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Μητροπολίτου
Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου κ. Ἱεροθέου Βλάχου, «Ἐμπειρική Δογματική
τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὶς προφορικές παραδόσεις τοῦ
π. Ἰωάννου Ρωμανίδη» (τόμος Β΄, 2η ἔκδοση, σελ. 47-145).

Πανιερώτατε.

Ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ πατέρες καὶ ἀδελφοί.

Συνεχίζουμε σήμερα, με τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐντρύφηση καὶ ἀναδίφηση στὸ σπουδαῖο δίτομο ἔργο τοῦ Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου κ. Ἱεροθέου Βλάχου, «Ἐμπειρική Δογματική τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὶς προφορικές παραδόσεις τοῦ π. Ἰωάννου Ρωμανίδου», ποὺ θὰ ἀπασχολήσει στὸ σύνολό τους τὶς Συναντήσεις τοῦ Σεμιναρίου μας κατὰ τὸ τρέχον ἀκαδημαϊκὸ ἔτος.

Τὸ θέμα, μᾶλλον τὰ θέματα τῆς σημερινῆς μας Συνάντησης, εἶναι βασικὰ δύο: «Ἡ θεολογία περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος» καί, «Ἡ δημιουργία τῆς κτίσεως καὶ τῶν ἀγγέλων», σύμφωνα...πάντοτε μετὰ τὸ ἀνωτέρω ἔργο.

Κάτι ἀναγκαῖο εἰσαγωγικά: Θὰ προσέξουμε ὅτι στὰ ὑπὸ ἐξέταση βιβλία -καί, ἐπομένως, καὶ στὴν παροῦσα μας εἰσήγηση- ὁ συγγραφέας ἐπανέρχεται συχνὰ στὰ ἴδια θέματα καὶ παρατηροῦνται κάποιες ἀναπόφευκτες ἐπαναλήψεις. Τοῦτο ὀφείλεται στὴ φύση τῶν θεμάτων τῆς «Ἐμπειρικῆς Δογματικῆς», ποὺ τυγχάνουν ἀλληλοεφαπτόμενα καὶ ἀλληλοεξαρτώμενα.

Πρὶν προχωρήσουμε ὅμως στὴν παρουσίαση τῶν θεμάτων μας, θὰ ἤθελα νὰ ἐπισημάνω ξανὰ καὶ συνοπτικὰ κάτι σημαντικό, ποὺ ἀναφέρθηκε καὶ στὴν προηγούμενη Συνάντησή μας καὶ ποὺ ἀφορᾷ στὸ ὅλο ὑπὸ παρουσίαση ἔργο: Ἐρμηνευτικὸ κλειδί καὶ προϋπόθεση τῆς ἐμπειρικῆς αὐτῆς προσέγγισης τῆς Δογματικῆς τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸν μακαριστὸ π. Ἰωάννη Ρωμανίδη ἀποτελοῦν τὰ τρία στάδια τῆς πνευματικῆς μεθελικίωσης τοῦ πιστοῦ, δηλ. ἡ κάθαρση, ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ θέωση (ἡ δοξασμὸς ἢ ἁγιασμὸς). Ὁ Ὁρθόδοξος χριστιανός, ἔχοντας λάβει τὸ Βάπτισμα καὶ τὸ ἅγιο Χρῖσμα, μετὰ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ μέσα στὴ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν προσωπικό του ἀγώνα, ἀγωνίζεται νὰ καθαρθεῖ ἀπὸ τὰ φθοροποιὰ ἁμαρτωλὰ πάθη.

Καί, ὅσο καθαίρεται, τόσο φωτίζεται. Ὁ φωτισμὸς αὐτὸς ποὺ λαμβάνει εἶναι ἐνυπόστατος, δηλ. παρέχεται ἀπὸ τὴ Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὅσοι δὲ πιστοὶ προκόψουν στὴν πορεία αὐτὴ τοῦ φωτισμοῦ, φθάνουν, ὅταν καὶ ὅπως εὐδοκήσει ὁ Τριαδικὸς μας Θεός, στὴ θέωση, δηλ. κοινωνοῦν, μετέχουν πληρέστερα στὴν ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴ θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός,

καὶ γίνονται κατὰ χάριν θεοῖ, αὐτὸ δηλ. ποὺ εἶναι καὶ ὁ ἄκρος σκοπὸς τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ θεούμενοι πιστοὶ γνωρίζουν πλέον τὸν Θεὸ ἐμπειρικὰ -ὄχι ἀπλῶς γνωσιολογικά. Καὶ αὐτὴ ἡ ἐμπειρικὴ γνώση τοῦ Θεοῦ δημιουργεῖ τὴν ἀληθινὴ δογματικὴ συνείδηση.

Καὶ εἶναι αὐτὴ τὴ δογματικὴ ἐμπειρικὴ συνείδηση τῶν θεωμένων ἀγίων, ποὺ μᾶς παρέδωσαν οἱ Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι στοὺς δογματικοὺς Ὅρους καὶ τοὺς ἱεροὺς Κανόνες, ποὺ θέσπισαν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. Καὶ ἡ ἀπόλυτη αὐθεντικότητα καὶ ἀλήθεια τῶν δογμάτων αὐτῶν ἐπιβεβαιώνεται διαχρονικὰ ἀπὸ τοὺς ἀγίους μας, ὅσους δηλαδὴ πιστοὺς φθάνουν στὴ θέωση ἀνὰ τοὺς αἰῶνες. Καὶ ἐμεῖς, ποὺ δὲν φθάσαμε στὰ μέτρα αὐτὰ τῶν ἀγίων μας, ὀφείλουμε νὰ ἀκολουθοῦμε ταπεινὰ καὶ μὲ πεποίθηση τὴν ἐμπειρικὴ διδασκαλία τους, ποὺ μᾶς ὀδηγεῖ μὲ ἀσφάλεια στὴ σωτηρία, στὸν ἀγιασμό μας.

Στὴ συνάφεια αὐτῇ, μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Πανιερωτάτου θὰ καταθέσουμε μία σύγχρονη σχετικὴ ἐμπειρία θεοπτίας καὶ κοινωνίας τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ μίας ἀγιασμένης Γερόντισσας ἀπὸ τὴν Κρήτη, ὅπως τὴν κοινοποίησε πρόσφατα στὸν Πανιερώτατο γνωστὸς εὐλαβὴς κληρικός. «Ὅταν κλαίω καὶ στενάζω γιὰ τὶς ἀμαρτίες μου, βαθαίνει ἡ καρδιά μου. Ἀναστενάζω ἀπὸ τὰ τρίςβαθα τῆς ψυχῆς μου καὶ ἀνακουφίζομαι. Ἡ εὐχὴ τρέχει, τρέχει... καί, σὲ ἀνύποπτο χρόνο, δὲν ξέρω πῶς, μὲ τὰ “κυάλια” τῆς καρδιᾶς βλέπω τὸ ἄπλετον ἐκεῖνο Φῶς, ποὺ νοῦς δὲν χωράει καὶ γλῶσσα δὲν διηγᾶται... Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ περιγράψει τὸ μεγαλεῖο τοῦ οὐρανοῦ!

Ὁ οὐρανὸς κρύβει πολλὰ μυστήρια... Τὸ Φῶς εἶναι ἄπλετον, δὲν ἔχει ἀρχὴ, μέση καὶ τέλος. Εἶναι ἀσχημάτιστο, ὅμοιο. Εἶναι γεμάτο πληροφορίες. Πολλὰ ἀνεξήγητα ἐξηγοῦντα μέσα σ' αὐτό. Κάποια μπορεῖς νὰ διηγηθεῖς, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ὄχι. Εἶναι τὸ Φῶς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Σ' ἓνα Φῶς φαίνονται καὶ οἱ Τρεῖς, ἀλλὰ διακρίνονται καὶ σὰν τρία Φῶτα, ποὺ εἶναι ἓνα Φῶς! Δὲν ξέρω νὰ σᾶς τὸ περιγράψω... Ὁ ἄναρχος Πατέρας δὲν φαίνεται... Οὐδεὶς τὸν εἶδε, οὔτε θὰ τὸν δεῖ ποτέ· οὔτε οἱ ἄγγελοι. Τὸν κρύβει τὸ πολὺ Φῶς...

Φαίνεται ὅμως ἡ ἀγαθότητά του, ἡ ἀγάπη του ποὺ δὲν περιγράφεται, ἡ πρόνοιά του γιὰ τὸν κόσμον, ἡ ἀνεκτικότητα καὶ ἡ μακροθυμία του. Ὁ Υἱὸς φαίνεται, γιὰτὶ ἔγινε σὰν ἐμᾶς: Πῆρε ἀνθρώπινο σῶμα καὶ φαίνεται καθαρὰ νὰ βγάζει Φῶς! Ἔχει γαλάζια μάτια, καστανόξανθα μαλλιά καὶ διχαλωτὰ γενάκια, μέτριο ἀνάστημα καὶ συμμετρικὸ σῶμα. Ἔχει ἀθεράπευτες τὶς πληγὲς τοῦ Σταυροῦ γιὰ νὰ τὸν ἀναγνωρίζουμε, γιὰτὶ πολλοὶ τὸν εἶπαν “πλάνο”, “σοφό”, κ.λπ. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο δὲν φαίνεται. Εἶναι Φῶς! Ἦρθε στὸν κόσμον καὶ δὲν ἔφυγε. Κινεῖται μὲ μεγάλο κρότο, ἀλλὰ δὲν τὸ ἀκούει κανεὶς!

Περνάει ἀπ’ ὅλους συνεχῶς, ἀλλὰ σκηνώνει ὅπου ὑπάρχει μετάνοια. Τὰ θεϊκὰ εὐωδιάζουν. Φέρνουν γαλήνη, ἡρεμία καὶ παράδεισο στὴν ψυχὴ καὶ ἔλεγχο γιὰ τὰ χάλια μας. Βλέπω μέσα στὸ Φῶς ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τὸ πᾶν καὶ ἐγὼ μηδέν...». Ἡ σημαντικὴ αὐτὴ σύγχρονη ἀυθεντικὴ ἐμπειρία μᾶς ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ ποὺ εἶπαμε καὶ πολλὰ ἀπὸ ὅσα θεωρητικὰ θὰ ἀναφέρουμε στὴ συνέχεια.

Α΄. Ἡ Θεολογία περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος.

1. Δόγμα καὶ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος.

α. Ἡ ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ.

Ὅπως τονίζεται στὸ ὅλο ἔργο τοῦ π. Ἰωάννη Ρωμανίδου, ἡ Ὁρθοδοξία, δηλαδή ἡ ὀρθὴ δόξα-πίστη στὸν Τριαδικὸ Θεό, δὲν εἶναι θρησκεία, δηλ. ἀνθρώπινο δημιούργημα γιὰ νὰ καλύψει τὶς μεταφυσικὲς ἀνάγκες καὶ ἀνησυχίες τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἀποκάλυψη. «Ὁ Θεὸς ποὺ ὑπάρχει εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι γνωστὸς στὴν ἐμπειρία τῆς θεώσεως.» Ἡ πίστη στὴν ὕπαρξη, ἀλλὰ καὶ στὸν τρόπο ὑπάρξεως τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, στηρίζεται στὴν ἀποκάλυψη τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐπιβεβαίωση αὐτῆς τῆς ἀποκάλυψης μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς θεοπτίας τῶν Προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καθὼς καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων στὴν ἐποχὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Πρόκειται λοιπὸν γιὰ πίστη ἐμπειρικὴ καὶ ὄχι στοχαστικὴ διακήρυξη.

Οἱ θεόπτες, κατὰ τὴν ἐμπειρία τῆς θεώσεως, βλέπουν, κοινωνοῦν «τρί-
φωτον Θεότητα». Τὰ δύο Φῶτα (ὁ Λόγος καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα), ἔχουν ὡς πηγὴ
τὸ πρῶτο Φῶς, τὸν Πατέρα. Καὶ αὐτὸ ποῦ διδάσκει ἡ Δογματικὴ τῆς Ὁρθό-
δοξης Ἐκκλησίας, ὅτι δηλ. τὰ τρία αὐτὰ Φῶτα δὲν εἶναι ἀνεξάρτητα μεταξύ
τους, ἀλλὰ μία Θεότητα, τὸ γνωρίζουν ἐπίσης οἱ θεούμενοι ἐμπειρικά. «Ἐν τῷ
Φωτὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τοῦ Φωτός (τοῦ Χριστοῦ) βλέπουν τὴν πηγὴ
τοῦ Φωτός, τὸν Πατέρα.».

Εἶναι σημαντικό νὰ τονισθεῖ ὅτι ὁ θεόπτης ἅγιος στὴν κατάστασι αὐτὴ
τῆς θεώσεως δὲν κοινωνεῖ στὴν ἄκτιστη φύσι τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ -
διαφορετικὰ θὰ γινόταν καὶ ὁ ἴδιος κατὰ φύσιν θεός-, ἀλλὰ στὶς ἄκτιστες
ἐνέργειές Του, ποῦ τὸν καθιστοῦν κατὰ Χάριν θεός. Παραθέτουμε ἐδῶ τὸ
ὠραιότατο ἐξαποστειλᾶριο τῆς ἐορτῆς τῆς Μεταμορφώσεως, ποῦ μᾶς
μυσταγωγεῖ θεολογικώτατα στὴ θεοπτικὴ αὐτὴ ἐμπειρία τῆς Τριφώτου Ἁγίας
Τριάδος: «Φῶς ἀναλλοίωτον Λόγε, φωτὸς Πατὴρ ἀγεννήτου, ἐν τῷ φανέντι
φωτὶ σου, σήμερον ἐν Θαβωρίῳ, φῶς εἶδομεν τὸν Πατέρα, φῶς καὶ τὸ Πνεῦ-
μα, φωταγωγοῦν πᾶσαν Κτίσιν.».

Περαιτέρω, ὁ π. Ἰωάννης τονίζει ὅτι ἡ Δυτικὴ Σχολαστικὴ θεολογία, ἐπει-
δὴ ἀπώλεσε τὴν ἐμπειρία τῆς θεοπτίας, στηρίζει τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ὄχι
στὴν ἐμπειρικὴ Του γνώση, ἀλλὰ στὸν συλλογισμό ὅτι, ἐὰν δὲν ὑπάρχει Θεός,
τότε δὲν θὰ ικανοποιηθοῦν οἱ ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου γιὰ εὐδαιμονία, οὔτε
ἐπὶ γῆς, οὔτε στοὺς οὐρανοὺς! Ἐπειδὴ δέ, συνεχίζουν οἱ σχολαστικοὶ
θεολόγοι, ὁ ἄνθρωπος κατὰ φύσιν ρέπει πρὸς τὴν εὐδαιμονία, ἄρα αὐτὴ
ὑπάρχει.

Καί, ἀφοῦ αὐτὴ ὑπάρχει, ὑπάρχει καὶ ὁ Θεός ποῦ τὴν παρέχει! Ἔτσι, ἡ
ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ συνδέθηκε στὴ Δύση, δηλ. στὸν παπισμὸ καὶ
προτεστανισμὸ καί, γενικώτερα, τὴ Δυτικὴ κουλτούρα, ὄχι μὲ τὴν αὐθεντικὴ
ἐμπειρικὴ Του γνώση, ἀλλὰ μὲ τὴ λογικὴ· ἡ λογικὴ μάλιστα θεωρήθηκε πὼς
δὲν εἶναι ὑλική, ἀφοῦ τὰ ζῶα δὲν ἔχουν λογικὴ, ἀλλὰ ἄϋλη. Στὴ λογικὴ,
μάλιστα τὴ λογιτοκρατία, στηρίχθηκε λοιπὸν ἡ Σχολαστικὴ θεολογία.

Για τούς Πατέρες ὁμως τῆς Ἐκκλησίας, ἡ λογικὴ μπορεῖ νὰ γνωρίσει μόνο τὰ ὑλικά φαινόμενα, τὰ κτιστά. Μεταξὺ κτιστοῦ κόσμου καὶ ἄκτιστου Θεοῦ δὲν ὑπάρχει καμμία ὁμοιότητα. Ὁ μόνος τρόπος, ποὺ μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ γνωρίσει τὸν Θεό, νὰ φθάσει στὴ θεογνωσία, εἶναι μὲ τὴ νοερὰ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς του, τὸν νοῦ, ποὺ λέγεται καὶ καρδία, ἀφοῦ αὐτὸς καθαρθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ μεταμορφωθεῖ ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέγει καὶ ὁ Κύριος στοὺς Μακαρισμοὺς: «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρδία, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται» (Ματθ. 4, 8).

β. Γνώση τοῦ Θεοῦ-Θεολογία.

Ἐφόσον ὁ Θεὸς συγκαταβαίνει καὶ ἀποκαλύπτεται στὸν θεούμενο πιστό, τότε αὐτὸς μετέχει στὴ δόξα Του καὶ ἀποκτᾷ γνώση τοῦ Θεοῦ. Ἡ γνώση ὁμως αὐτὴ δὲν εἶναι γνώση τῆς λογικῆς, ἀλλὰ τοῦ νοῦ, τῆς καρδίας. Στὴν πραγματικότητα, ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρώπινη γνώση. Ἡ λογικὴ ὁμως, ἀνάλογα μὲ τὴ δυνατότητα τοῦ κάθε θεουμένου πιστοῦ, ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ τὴ διατυπώνει. Καὶ αὐτὸς ὁ λόγος περὶ Θεοῦ τοῦ θεουμένου ἀποτελεῖ τὴν ἀύθεντικὴ Θεολογία. Στὴν πατερικὴ παράδοση γίνεται σαφῆς διάκριση μεταξὺ γνώσεως τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἀποκαλυπτικῆς Του ἐμπειρίας, καὶ γνώσεως περὶ Θεοῦ διὰ τῆς πίστεως ἐξ ἀκοῆς.

Βεβαίως ὁ πιστὸς ἀρχίζει ἀπὸ τὴ δεύτερη καί, ὅταν ζεῖ ἐν μετανοίᾳ καὶ κατὰ τὴν Ὁρθόδοξη παράδοση, τηρώντας τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ, σταδιακὰ ἀρχίζει νὰ ἔχει ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀύθεντικὴ γνώση τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ θεμέλιο τῆς Ὁρθοδόξου Κατηγήσεως. Ὅπως τονίζει ὁ π. Ρωμανίδης: «Γνώση τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ ἔχει μόνον ὁ θεούμενος, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὸν Θεὸ ἀπ' εὐθείας· καὶ ἡ ἐμπειρία αὐτοῦ τοῦ θεουμένου εἶναι τὸ θεμέλιο τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως περὶ τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή, ὁ θεούμενος γνωρίζει τὸν Θεὸν ἀπ' εὐθείας, μετὰ μᾶς μεταδίδει τὰ περὶ Θεοῦ... Ὅποτε, ὁ Προφῆτης καὶ ὁ Ἀπόστολος καὶ ὁ Ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἀύθεντία ἡ δική μας περὶ Θεοῦ...».

γ. Διατύπωση τῆς ἐμπειρίας-τοῦ Δόγματος.

Οἱ θεόπτες διατυπώνουν τὴν ἐμπειρία τους περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος γιὰ λόγους ποιμαντικούς ἢ καὶ ἀντιαιρετικούς, ὅπως στὶς Οἰκουμε-

νικές Συνόδους, όπόταν, ένεκα τής παραχάραξης τής Όρθόδοξης Πίστης, ήταν ανάγκη νά τήν όριοθετήσουν. Καί άσφαλώς, ή όρολογία πού χρησιμοποιεῖ ανά τούς αἰώνες ή Έκκλησία λαμβάνεται από εἰκόνας καί νοήματα τοῦ κτιστοῦ τούτου κόσμου καί ανάλογα μέ τήν αἴρεση πού κατά καιρούς αναφυόταν, μέ στόχο νά όδηγήσουν τόν άνθρωπο μέ ασφάλεια πρὸς τόν Θεό, πρὸς τή γνώση τοῦ Θεοῦ.

”Έτσι, οἱ θεόπτες ἅγιοι Πατέρες δέν ήταν ποτέ προσκολλημένοι σέ συγκεκριμένη όρολογία στή διατύπωση τῶν περι Θεοῦ Δογμάτων, ἀλλά εἶχαν τή διακριτική έξουσία καί εὐχέρεια νά ρυθμίζουν τήν περι Θεοῦ όρολογία ανάλογα μέ τήν έποχή τους, τῖς έκάστοτε συνθήκες. Ἡ δογματική όρολογία καθορίζεται λοιπόν καί κατοχυρώνεται από τούς θεούμενους Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί στή συνέχεια γίνεται αὐθεντικό τμήμα τής Όρθόδοξης Παράδοσης.” Έτσι, τὸ Δόγμα περι τής Ἁγίας Τριάδος δέν ἀποτελεῖ καρπὸ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ, ἀλλὰ Θείας ἀποκαλύψεως. Βεβαίως, πρέπει νά λεχθεῖ πώς, παρὰ τὸ ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες προσπαθοῦν νά όριοθετήσουν τήν ἀποκάλυψη περι Θεοῦ, ὁ Θεός, ή Ἁγία Τριάδα, παραμένει πάντοτε ἀπόρρητο μυστήριο, ἀκόμη καί στήν ἄλλη, τήν αἰώνια ζωή.

2. Πρόσωπα, οὐσία καί ἐνέργεια.

Οἱ ὄροι, πού χρησιμοποιήσαν οἱ ἅγιοι Πατέρες καί οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι γιὰ νά διατυπώσουν τὸ δόγμα, τήν ἀλήθεια περι τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, εἶναι: Πρόσωπο, ὑπόσταση, φύση, οὐσία, ἐνέργεια καί τρόπος ὑπάρξεως. Ἐπειδὴ οἱ ὄροι αὐτοὶ χρησιμοποιοῦνταν πρωταρχικὰ από τή φιλοσοφική γλώσσα τής έποχῆς τους, οἱ ἅγιοι Πατέρες, σύμφωνα μέ τήν έμπειρία τοῦ δοξα-σμοῦ τους, καθόρισαν θεόπνευστα καί όρθόδοξα τὸ ἀκριβές τους νόημα. ”Έτσι, ταύτισαν τὸ πρόσωπο μέ τήν ὑπόσταση καί τή φύση μέ τήν οὐσία, ἐνῶ καθόρισαν τήν ἐνέργεια ὡς τήν δραστική καί οὐσιώδη κίνηση τής φύσεως. Περαιτέρω, καθόρισαν καί τὸν τρόπο ὑπάρξεως τῶν τριῶν Προσώπων τοῦ Ἐνὸς Θεοῦ: Ὁ Πατὴρ εἶναι ἀγέννητος, ὁ Υἱὸς γεννητὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς καί τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς.

α. Ὁ Τριαδικὸς Θεὸς στήν Παλαιὰ Διαθήκη.

Πολλοί νεώτεροι Ὁρθόδοξοι θεολόγοι, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τοὺς Δυτικοὺς ἐρμηνευτές, πρεσβεύουν ἐσφαλμένα ὅτι ἡ τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ δὲν ἀποκαλύφθηκε στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, παρὰ μόνο στὴν Καινὴ Διαθήκη. Βεβαίως, ὁ σαρκωμένος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μᾶς ἀποκάλυψε μὲ σαφήνεια τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ ἡ Παλαιὰ Διάθηκη, ὅταν μελετηθεῖ ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς Καινῆς Διαθήκης, μᾶς φανερώνει τὸ τριαδικὸν τοῦ Θεοῦ, μὲ ἄλλη ὅμως ὀρολογία.

Ἔτσι, στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὁ ὅρος Θεὸς φανερώνει τὸν Πατέρα, οἱ ὅροι Γιαχβὲ (= ὁ Ὄν) ἢ Μεγάλῃς Βουλῆς Ἄγγελος ἢ Κύριος τῆς Δόξης τὸν ἄσαρκο Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Στὴν Καινὴ Διαθήκη, παράλληλα μὲ τὴν ὀρολογία αὐτή, χρησιμοποιοῦνται καὶ οἱ ὅροι Πατήρ, Υἱὸς ἢ Λόγος, καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, γιὰ νὰ προσδιορίσουν τὰ τρία Πρόσωπα τοῦ Θεοῦ. Στὴ συνέχεια, ἐπειδὴ οἱ αἰρετικοὶ χρησιμοποιοῦσαν μὲ φιλοσοφικὴ ἔννοια τοὺς ὅρους οὐσία, ἐνέργεια, πρόσωπα καὶ ὑποστάσεις ἀναφερόμενοι στὸν Τριαδικὸ Θεό, οἱ ἅγιοι Πατέρες διατύπωσαν βάσει τῆς θεοπτικῆς τους ἐμπειρίας τὴ διάκριση μεταξὺ οὐσίας καὶ ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ τῶν τριῶν Ὑποστάσεων ἢ Προσώπων τοῦ ἑνὸς Θεοῦ.

i.-ii. Ὁ ἄσαρκος Λόγος-Ὁ Μεγάλῃς Βουλῆς Ἄγγελος.

Οἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι ἀποκαλύψεις-ἐμφάνειες τοῦ Δευτέρου Προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος, δηλ. τοῦ ἀσάρκου τότε Λόγου τοῦ Θεοῦ. Τότε ἔχουμε τὸν κεκρυμμένο Θεὸ Ἐλωχίμ, δηλ. τὸν Πατέρα, καὶ τὸν ἐμφανιζόμενο στοὺς ἀνθρώπους Γιαχβὲ (=ὁ Ὄν), ποὺ εἶναι ὁ ἄσαρκος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Βλέποντας ὅμως οἱ Προφῆτες τὸν Υἱό, δι' αὐτοῦ, ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, ἔβλεπαν καὶ τὸν Πατέρα, ὅπως λέγει ὁ Χριστός: «ὁ ἐωρακῶς ἐμὲ ἐώρακε τὸν Πατέρα» (Ἰω. 14, 9). Ἔτσι, οἱ Προφῆτες, ἔχοντας ἐμπειρία τῆς θεώσεως, διδάσκουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἀληθινὴ διδασκαλία περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ ὄχι μόνον ἡ Καινὴ Διαθήκη.

Σύμφωνα μὲ τὴν πατερικὴ διδασκαλία, ὁ Μεγάλῃς Βουλῆς Ἄγγελος, ὁ Ἄγγελος Θεοῦ, ποὺ ἐμφανίζεται συνεχῶς στοὺς Προφῆτες, εἶναι ὁ ἄσαρκος Χριστός. Καὶ ἔχουμε ἐν προκειμένῳ τὸν ἐρμηνευτικὸ κανόνα-κλειδί ἀπὸ τὸν Μεγάλον Βασίλειο, ποὺ γράφει ὅτι ὅπου ὁ Ἄγγελος στὴν Παλαιὰ Διαθήκη

ονομάζεται ρητὰ Θεός, εἶναι ὁ μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, πού ἐμφανίζεται στους Προφήτες. Βεβαίως, πρὶν τὴν σάρκωση τοῦ Μεγάλου Βουλήν Ἀγγέλου, τοῦ Ἀγγέλου τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ εἶναι ἄσαρκος δὲν μπορεῖ νὰ εἰκονίζεται. Στὴν ἐποχὴ λοιπὸν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἔχουν μὲν οἱ Προφῆτες ἐμπειρία τῆς θεώσεως. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀποκαλυπτόμενος σ' αὐτοὺς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν εἶχε ἀκόμη λάβει σάρκα, ἀπαγορεύεται αὐστηρὰ νὰ ἀπεικονισθεῖ ὁ Θεός. Ἡ ἀπεικόνισή του ἐπιτρέπεται μετὰ τὴν ἐνανθρώπησή Του.

Καὶ ἐδῶ ἓνα σχόλιο: Σὲ νεώτερες δυτικότερες εἰκόνες (τουρκοκρατία κ. ἐξ.), πού νομίζω οἱ πλεῖστοι ἀπὸ ἐμᾶς ἔχουν ἰδεῖ, ὑπάρχει μία ἐσφαλμένη κατὰ πολὺ ἀπεικόνιση τῆς Ἁγίας Τριάδος: Ὁ Θεὸς Πατὴρ ἀπεικονίζεται ὡς γέρων ἀσπρομάλλης, ἔχοντας στὰ δεξιὰ Του τὸν Χριστὸ ὡς νέο μαυρομάλλη καὶ ἀπὸ ἐπάνω τους τὸ Ἅγιον Πνεῦμα «ἐν εἴδει περιστερᾶς». Ἡ ἀπεικόνιση τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ὡς ἐνθρόνου γέροντος ἀσφαλῶς παραπέμπει στὴν ἐμφάνιση τοῦ «Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν» στὴν Π.Δ. (Δαν. 7, 9 καὶ 22), ἀντίστοιχη αὐτῆς στὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννου (Ἄποκ. 1, 12-18). Κατὰ τὴν ὁμόφωνη ὅμως ἐρμηνεία τῶν Πατέρων, ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν εἶναι ὁ ἄσαρκος Υἱὸς καὶ Λόγος καὶ ὄχι ὁ Πατὴρ, ὁ ὁποῖος δὲν ἀπεικονίζεται. Καὶ τὸ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν δὲν σημαίνει τὸν ἡλικιωμένο, ἀλλὰ τὸν προαιώνιο Λόγο τοῦ Θεοῦ.

β. Πρόσωπα-οὐσία-ἐνέργεια.

Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία οἱ Πατέρες δὲν χρησιμοποιοῦσαν τοὺς ὅρους οὐσία καὶ ὑπόστασις, στὴν ὀρολογία περὶ τοῦ Τριαδικοῦ Δόγματος. Τοὺς ὅρους ὑπόστασις, φύσις καὶ οὐσία χρησιμοποίησαν οἱ Πατέρες ἀπὸ τὸν 4ο αἰ. κ. ἐξ. γιὰ νὰ διατυπώσουν Ὁρθόδοξα τὴν ἐμπειρία τῆς θεοπτίας τους, δηλ. τῆς κοινωνίας μὲ τὴν Ἁγία Τριάδα, μὲ ἀφορμὴ τὶς πλανεμένες αἵρετικὲς διδασκαλίαι τῶν ἐξελληνισμένων φιλοσοφούντων Χριστιανῶν, πού ἀλλοίωσαν τὴν Θεία ἀποκάλυψη. Βεβαίως, τὰ νοήματα τῶν ὄρων αὐτῶν ἐνυπάρχουν, τόσο στὴν Παλαιά, ὅσο καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη.

Μάλιστα, οἱ ἅγιοι Πατέρες τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου υἱοθέτησαν τὴν θεολογία τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων περὶ διάκρισης οὐσίας καὶ ὑπόστασις, γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθεῖ ἡ αἵρεσις τῶν Σαβελλίου καὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, πού πρέσβευαν ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἔχουν τὴν ἴδια οὐσία καὶ τὴν ἴδια

ὑπόσταση, ὅποτε θεωροῦσαν πὼς ἦταν δύο ἐνέργειες τοῦ ἐνὸς Θεοῦ, ἄρα δὲν ἦταν πραγματικὰ πρόσωπα. Συγχρόνως, οἱ ἅγιοι Πατέρες κάνουν διάκριση μεταξύ τῆς ἀμέθεκτης οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς μεθεκτῆς Του ἐνέργειας. Ἡ οὐσιώδης αὐτὴ θεολογικὴ ἀλήθεια δὲν ἦταν καρπὸς φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ τῶν Πατέρων, ἀλλὰ καρπὸς τῆς ἐμπειρίας τῆς θεώσεως ποὺ εἶχαν:

Κατ' αὐτὴν ἔβλεπαν τὸ ἄκτιστον Φῶς, τὸ ὁποῖο ἀποκάλεσαν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπαν τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, δὲν μετεῖχαν σ' αὐτήν, καθότι τοῦτο εἶναι τελείως ἀδύνατο στὴ κτιστὴ φύση, τόσο τὴν ἀνθρώπινη, ὅσο καὶ τὴν ἀγγελικὴ. Διάκριση μεταξύ οὐσίας καὶ ἐνέργειας στὸν Θεὸ ἔκαναν καὶ ὀρισμένοι αἰρετικοί, ὅπως ὁ Παῦλος Σαμοσατέας, ὁ Ἄρειος καὶ ὁ Νεστόριος. Ἡ διάκρισή τους ὅμως αὐτὴ ἦταν μία φιλοσοφικὴ ἐρμηνεία καὶ ὄχι καρπὸς ἐμπειρίας δοξασιοῦ. Ἀσφαλῶς, μὲ τὸν ὄρο οὐσία ἐκφράζουμε αὐτὸ ποὺ δὲν μπορούμε νὰ μεθέξουμε στὸν Θεό, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἀμέθεκτο τοῦ Θεοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ὀρισθεῖ ἐπακριβῶς, καθότι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄγνωστη καὶ ἀκατάληπτη. Ὁ Θεός, ὅπως οἱ ἴδιοι Πατέρες τὸν ἀποκαλοῦν, εἶναι ὑπερούσιος.

Γιὰ τοῦτο καὶ οἱ Πατέρες, στὶς μὲν ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ, τῶν ὁποίων ἦταν μέτοχοι, προσδίδουν διάφορα ὀνόματα, ἀνάλογα μὲ τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ φέρουν, ὅπως, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, πραότητα, δικαιοσύνη, κ.λπ., στὴν Θεία οὐσία ὅμως δὲν δίδουν ὀνόματα, ἀφοῦ τὴ θεωροῦν ἀνώδυμη ὡς ἀμέθεκτη. Οἱ Πατέρες τὴν ὀνομάζουν καὶ «ὑπερούσιον κρυφίότητα». Καὶ βεβαίως στὴν πατερικὴ παράδοση καὶ τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ κατανοεῖται πάνω ἀπὸ τὴ νόηση, καθὼς μετέχουμε σ' αὐτὸ μὲ τὴ νοερὰ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς καὶ ὄχι μὲ τὴν ἐνασχόληση τῆς λογικῆς, ἐγκεφαλικῆς ἐνέργειας, ὅπως ἀκριβέστατα τὸ συνοψίζει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος: «Θεὸν φρᾶσαι ἀδύνατον· νοῆσαι ἀδυνατώτερον». Γράφει ὁ π. Ἰωάννης: «Στὴν ἐμπειρία τῆς θεώσεως ὄχι μόνον καταργοῦνται τὰ νοήματα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἢ προσευχή... ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ὑπερβαίνει τὰ νοήματα καὶ τὰ ρήματα».]

Ἐνα σημαντικὸ χάρισμα, ποὺ ἀποκτᾶ ὁ πιστὸς ποὺ φθάνει στὴν κατάσταση τοῦ φωτισμοῦ, εἶναι αὐτὸ τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων. Ὁ φωτισμένος δηλαδὴ πιστὸς, ἀπὸ τὴν ἐμπειρία του καὶ κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγηση

διακριτικοῦ Πνευματικοῦ Πατρός, μαθαίνει νὰ διακρίνει μεταξὺ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κτιστῶν ἐνεργειῶν, κυρίως αὐτῶν τοῦ διαβόλου. Κατὰ τὸν π. Ρωμανίδη, «ἡ ὅλη ὑπόθεση εἶναι νὰ μάθουμε πότε ἐνεργεῖ μέσα μας ὁ Θεὸς καὶ πότε ὁ διάβολος. Αὐτὴ εἶναι ἡ Θεολογία.» Ἀντιλαμβάνεται ὁ καθένας πόσο σημαντικό εἶναι τοῦτο τὸ χάρισμα γιὰ τὸν κάθε Πνευματικὸ Πατέρα.

Γιὰ νὰ συνοψίσουμε, θὰ πρέπει νὰ ποῦμε πὼς ἡ διάκριση μεταξὺ οὐσίας καὶ ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ γίνεται ἀπὸ δική μας πείρα, ἀλλὰ γιὰ τὸν Θεὸ δὲν εἶναι ὑπαρκτή, ἀφοῦ ὑπάρχει ἄμεση σχέση οὐσίας καὶ ἐνέργειας σ' Αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐνέργειά Του καλεῖται ἀπὸ τοὺς Πατέρες οὐσιώδης ἐνέργεια. Κι ἀκόμη, οἱ ἅγιοι γνωρίζουν ἐκ πείρας ὅτι ἡ οὐσία καὶ ἡ ἐνέργεια δὲν εἶναι ἀνεξάρτητες ἀπὸ τὰ Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, δὲν εἶναι ἀπρόσωπες, δὲν εἶναι κάτι τρίτο ἢ τέταρτο. Καὶ ἀντιλαμβάνονται ὅτι τὰ Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος ἔχουν τὴν ἴδια οὐσία καὶ τὴν ἴδια ἐνέργεια, κοινωνοῦν τῆς αὐτῆς οὐσίας, ἀλλὰ ἔχουν χωριστὴ τὸ καθένα ὑπόσταση.

Ἡ οὐσία ἢ ἡ φύση καὶ ἡ φυσικὴ τῆς θέληση, δύναμη καὶ ἐνέργεια ἀνήκουν ἀπὸ κοινοῦ στὶς τρεῖς Ὑποστάσεις κατὰ φύσιν καὶ μὲ ἀπόλυτη ἰσότητα καὶ κυριότητα, ἐνῶ τὰ ὑποστατικὰ ιδιώματα ἢ προσόντα (ὁ τρόπος ὑπάρξεως τῶν τριῶν Προσώπων) ἀνήκουν τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ σὲ μία Ὑπόσταση καὶ εἶναι γιὰ πάντα καὶ ὀλοκληρωτικὰ ἀκοινώνητα.

γ. Τρόπος ὑπάρξεως τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Οἱ θεόπτες ἅγιοι, βασισμένοι στὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὴν Καινὴ Διαθήκη ἀλλὰ καὶ στὴν προσωπικὴ τους ἐμπειρία, γιὰ νὰ δηλώσουν τὶς σχέσεις τῶν Τριῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, χρησιμοποίησαν τὶς λέξεις Πατήρ, Υἱὸς-Λόγος καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, καθὼς καὶ τὶς ἐκφράσεις αἰτία καὶ τρόπος ὑπάρξεως. Ὁ τρόπος ὑπάρξεως τῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος κατὰ τοὺς Πατέρες εἶναι τὸ ἀγέννητο τοῦ Πατρός, τὸ γεννητὸ τοῦ Υἱοῦ καὶ τὸ ἐκπορευτὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ λεγόμενα ὑποστατικὰ ιδιώματα τῶν Τριῶν Προσώπων. Ὁ Πατήρ γεννᾷ τὸν Υἱὸ καὶ ἐκπορεύει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων.

Οἱ Καππαδόκες Πατέρες δίδαξαν ὅτι ὁ Πατήρ γεννᾷ τὸν Υἱὸ καὶ ἐκπορεύει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὡς Πατρικὴ Ὑπόστασις καὶ ὄχι ὡς θεϊκὴ οὐσία. Ἀκόμη εἰσήγαγαν αὐτοὶ γιὰ πρώτη φορά τὴν ἔννοια τῆς αἰτίας. Τὸ γεννᾶν σημαίνει αἰτία ὑπάρξεως. Ὁ Πατήρ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ θεϊκὴ οὐσία ὅμως δὲν γεννᾶται, οὔτε ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρός, ἀλλὰ ὁ Πατήρ διὰ τῆς γεννήσεως κοινωνεῖ τὴν οὐσία του στὸν Υἱὸ καὶ διὰ τῆς ἐκπορεύσεως στὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Πατήρ ὀνομάζεται ἀναίτιος (δὲν ἔχει αἰτία ὑπάρξεως), πρωταίτιος ἢ πανταίτιος. Ὁ Πατήρ, μαζί με τὴ θεία οὐσία, κοινωνεῖ στὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ὅλες τὶς φυσικὲς δυνάμεις καὶ ἐνέργειες αὐτῆς τῆς οὐσίας.

Ὁ Υἱὸς λοιπόν, ὡς ὁμοούσιος μετὰ τὸν Πατέρα, ἔχει ὅλα ὅσα καὶ ὁ Πατήρ, ἐκτὸς τῆς Πατρότητος καὶ τοῦ νὰ εἶναι Πηγὴ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀνάλογα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἔτσι, στὰ Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος ὑπάρχουν κοινὰ (οὐσία, φυσικὴ δύναμις καὶ ἐνέργεια) καὶ ἀκοινωνήτα (τὰ ὑποστατικὰ ιδιώματα), γι' αὐτὸ δὲν μπορούμε νὰ ὀμιλοῦμε γιὰ «κοινωνία Προσώπων». Ὁ ὅρος «τρόπος ὑπάρξεως» δὲν ἀναφέρεται στὴ θεία οὐσία, ἀλλὰ μόνον στὰ ὑποστατικὰ ιδιώματα.

δ. Ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὁμοούσιοι μετὰ τὸν Πατέρα.

ι. Τὸ ὁμοούσιον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα.

Στὴν Ἁγία Γραφή δὲν ὑπάρχει ὁ ὅρος ὁμοούσιος, γιὰ νὰ ἐκφραστεῖ ἡ δογματικὴ ἀλήθεια ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὁμοούσιοι μετὰ τὸν Πατέρα. Οἱ θεοφόροι συγγραφεῖς τῆς Ἁγίας Γραφῆς κατέγραψαν αὐτὸ πού ἔβλεπαν στὴν ἐμπειρία τῆς θεοπτίας πού εἶχαν, ὅτι δηλ. ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἔχουν τὴν ἴδια δόξα μετὰ τὸν Πατέρα. Ὁ ὅρος ὁμοούσιος χρησιμοποιήθηκε ἀργότερα ἀπὸ τοὺς Πατέρες γιὰ νὰ καθορίσει αὐτὴ τὴν ταυτότητα δόξας τῶν Τριῶν Προσώπων. Μάλιστα, ὁ Μέγας Ἀθανάσιος στὴν ἀρχὴ χρησιμοποίησε τὸν ὄρο ὁμοιούσιος (δηλ. ὁμοιος κατὰ πάντα) γιὰ τὴ σχέση τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα μετὰ τὴν Ὁρθόδοξη ἔννοια: Ἐφόσον μεταξύ κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου δὲν ὑπάρχει καμμία ὁμοιότης, ὅταν λέμε ὁμοιος κατὰ πάντα ὁ Υἱὸς, σημαίνει Θεὸς ἄκτιστος, μετὰ τὴν ἴδια οὐσία.

Όταν όμως ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε έσφαλμένα από τους αίρετικούς (ότι τάχα ή ουσία του Υιού είναι παρόμοια με αυτή του Πατέρα), τότε οι Πατέρες δημιούργησαν τον όρο όμοούσιος (χωρίς το ίωτα), με την έννοια του ταυτούσιος, όχι όμως και της ίδιας υπόστασης. Έπεκράτησε τελικά το όμοούσιος, γιατί εκφράζει καλύτερα την αποκαλυφθείσα δογματική αλήθεια ότι ο Υιός είναι Θεός. Είναι σημαντικό να λεχθεί ότι το νόημα που εκφράζει ο όρος όμοούσιος είναι εμπειρία των Προφητών και των Αποστόλων, δηλ. υπάρχει στην Αγία Γραφή. Βεβαίως, ο όρος αυτός δεν μπορεί να κατανοηθεί λογικά. Είναι όμως μέσον για να μας οδηγήσει με ασφάλεια στην εμπειρία και βίωση του Χριστού. Ακόμη να ποῦμε ότι στο Πρόσωπο του Θεανθρώπου Χριστού υπάρχουν δύο όμοούσια: Είναι όμοούσιος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴ Θεότητα καὶ όμοούσιος ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

ii. Τὸ όμοούσιον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς τὸν Πατέρα.

Ό,τι ἔχει ο Πατήρ, ὡς πρὸς τὴν οὐσία καὶ τὴν ἐνέργεια, ἔχει καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὅποτε, ὄχι μόνον ο Υιός είναι όμοούσιος με τὸν Πατέρα, ἀλλὰ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ τὰ τρία πρόσωπα εἶναι όμοούσια, ἀλλὰ διαφέρουν ὡς πρὸς τὶς ὑποστάσεις. Όταν λένε οἱ ἅγιοι Πατέρες, ἀκολουθώντας τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὴ θεοπτική τους εμπειρία, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ Πατρός, ἀναφέρονται στὸν τρόπο ὑπάρξεως τοῦ Πνεύματος.

Ο Υιός δεν εἶναι αἰτία ἢ συναιτία τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθὼς Αὐτὸ ἔχει τὴν ὑπαρξή Του ἀπὸ μόνου τὸν Πατέρα. Οἱ Πατέρες ὄμως θεολογοῦν καὶ γιὰ τὴν οὐσιώδη πέμψη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μία πέμψη πού δεν εἶναι ἐν χρόνῳ, ἀλλὰ ἄχρονη, καὶ ἐννοοῦν τὴν κοινοποίηση, δηλ. τὴν κοινωνία τῆς Θεϊκῆς οὐσίας καὶ οὐσιώδους ἐνέργειας ἀπὸ τὸν Πατέρα στὸν Υιὸ καὶ διὰ τοῦ Υιού στὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

Σὲ αὐτὲς τὶς δογματικὲς ἀλήθειες ὑπῆρχε πλήρης θεολογικὴ συμφωνία μεταξὺ τῶν Ρωμαίων Πατέρων Ἀνατολῆς καὶ Δύσης τῆς ἀδιαίρετης Ἐκκλησίας μέχρι τὸν 8ο αἰῶνα. Οἱ Φράγκοι θεολόγοι ὄμως, χρησιμοποιώντας μερικὰ χωρία τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, πού, ὅπως εἶπαμε, δεν εἶχε στὸ θέμα θεολογικὴ ἀλλὰ φιλοσοφικὴ προσέγγιση, κατέληξαν στὴν εἰσαγωγή τοῦ αίρετικοῦ

filioque στο Πιστεύω, ὅτι δηλ. τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ὄχι μόνο ἀπὸ τὸν Πατέρα ἀλλὰ καὶ τὸν Υἱό, θεωρώντας ἔτσι καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ ὡς αἰτία τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ 794 οἱ Φράγκοι κατεδίκασαν τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, τὸ 809 ἀνεκήρυξαν ὡς δόγμα τὴν προσθήκη τοῦ filioque στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως, καὶ τὸ 1009 ἐπέβαλαν τὴν αἵρεση τούτη καὶ στὴν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ἐνῶ στὴ Σύνοδο τῆς Φλωρεντίας (1439) ἐπισημοποιεῖται ὡς δόγμα τοῦ παπισμοῦ. Ἡ αἵρεση αὐτὴ δὲν εἶναι παρονυχίδα, καθὼς ὑποβιβάζει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, εἰσάγει δυαρχία στὴν Τριάδα καὶ συγχέει τὰ ὑποστατικὰ ιδιώματα τῶν Τριῶν Προσώπων, διαστρεβλώνοντας καίρια τὴν Ὁρθόδοξη Τριαδολογία.

3. Ἄκτιστο καὶ κτιστό.

α. Διαφορὰ ἀκτίστου καὶ κτιστοῦ.

Βασικὴ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν Θεωμένων ἁγίων Πατέρων ἀποτελεῖ τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία ὁμοιότητα μεταξὺ ἀκτίστου καὶ κτιστοῦ. Ἡ Ἁγία Τριάς, ὁ Θεός, εἶναι ἄκτιστος καὶ προϋπῆρχε τῆς κτίσεως. Ὁ Θεὸς Πατὴρ εἶναι ἄκτιστος, ὅπως καὶ ὁ Υἱός, ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ποὺ ἐκπορεύεται προαιωνίως ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ὁλόκληρο ὅμως τὸ σύμπαν, ἡ κτίση, δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ μὴ ὄν, ἦλθε δηλ. στὴν ὕπαρξη ἀπὸ τὴν ἀनुπαρξία, μὲ τὴ δημιουργικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, τὸ παντοδύναμο «γενηθήτω» Του.

Ἔτσι, κτιστό εἶναι ὅ,τι ὀφείλει τὴν ὕπαρξή του στὸν ἄκτιστο Θεό. Καί, ἄκτιστη δὲν εἶναι μόνον ἡ Θεία οὐσία, ἀλλὰ καὶ ἡ Θεία δόξα, οἱ Θεῖες ἐνέργειες. Αὐτός, ποὺ φθάνει στὴ θεωρία τοῦ ἀκτίστου Φωτὸς γνωρίζει αὐτὲς τὶς δογματικὲς ἀλήθειες καὶ ἐμπειρικά. Καὶ ὁ ὄρος ὁμοούσιος, στὸν ὁποῖο ἤδη ἀναφερθήκαμε, ἀποδίδει ἀκριβῶς τὸ ἄκτιστο τοῦ Λόγου, τὸν Ὅποιον ἔβλεπαν οἱ Προφῆτες στὴν ἐποχὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

β-γ. Γέφυρα ἀκτίστου καὶ κτιστοῦ.

Θεωρία τῆς ἀκτίστου δόξης τῆς Ἁγίας Τριάδος. Παρὰ τὴ διαφορὰ μεταξὺ ἀκτίστου καὶ κτιστοῦ, ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ μεθέξει τῆς ἀκτίστου δόξης καὶ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐνωθεῖ μαζί της καὶ νὰ

ἀποκτήσει ἔτσι πνευματικὴ γνώση τοῦ Θεοῦ. Οἱ φιλόσοφοι ἀνὰ τοὺς αἰῶνες κάνουν λόγο γιὰ φυσικὸ καὶ μεταφυσικὸ καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ λογικὴ τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ τὸ μεταφυσικόν. Κατὰ τοὺς Πατέρες ὅμως, μὲ τὴν λογικὴ ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ μόνο τὰ κτίσματα, ἐνῶ ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ εἶναι δῶρο Θεοῦ καὶ ἐνεργεῖται μὲ τὴν ἴδια τὴν ἄκτιστη δόξα-ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

Ἡ γέφυρα, ποὺ ἐνώνει τὸ κτιστὸ μὲ τὸ ἄκτιστο, εἶναι ἡ ἴδια ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν πατερικὴ ἐρμηνεία στὸ Ψαλμικὸ χωρίο, «ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς» (Ψαλμ. 35, 10). Στὴν κατάστασι τῆς θεοπτίας, ὁ θεούμενος γνωρίζει ὅτι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄκτιστη, καὶ διακρίνει τὸ ἄκτιστο Φῶς, τόσο ἀπὸ τὸ κτιστὸ φῶς τοῦ ἡλίου (ἅς θυμηθοῦμε ἐδῶ τὴν χαρακτηριστικὴν περίπτωσι τῆς περίφημης συνομιλίας τοῦ ὀσίου Σεραφεῖμ τοῦ Σαρῶφ μὲ τὸν Νικόλαο Μοτοβίλωφ), ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ κτιστὸ 'φῶς' τοῦ διαβόλου, ποὺ μερικὲς φορές «μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός» (Β' Κορ. 11, 14). Στὴ θεωρία τοῦ ἀκτίστου Φωτός δὲν μπορεῖ νὰ ὑπείσέλθῃ ψεῦδος καὶ πλάνη.

Β'. Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου.

1. Ἡ δημιουργία τῆς κτίσεως.

α. Ὁ δημιουργὸς Θεὸς.

Ἡ διάκρισι μεταξὺ οὐσίας καὶ ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ καὶ μεταξὺ ἀκτίστου καὶ κτιστοῦ, ποὺ εἶδαμε στὰ προηγούμενα κεφάλαια, ἔχουν μεγάλη σημασία γιὰ τὸ θέμα τῆς δημιουργίας τῆς κτίσεως. Ὡς πρὸς τὴν πρώτην διάκρισι, τὰ Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος ἔχουν ἐνότητα μεταξύ τους κατ' οὐσίαν, ἐνῶ ἡ κτίσις μετέχει ποικιλότητος ἐν τῇ ἐνέργειᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἐπομένως ὁ Θεὸς δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν δημιουργός, ἀλλὰ κατ' ἐνέργειαν καὶ κατὰ βούλησιν. Ὅλη δηλ. ἡ κτίσις δημιουργήθη μὲ τὴν ἐνέργειαν καὶ ἐλεύθερον βούλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν κοινωνεῖ τῆς οὐσίας Του.

Γι' αὐτὸ, θὰ μπορούσε ὁ κόσμος νὰ μὴν ὑπάρχει, ἀφοῦ δὲν προσθέτει τίποτα στὸν ἀνεκδέχον Θεόν. Ἡ οὐσία καὶ ἐνέργεια τῶν κτισμάτων εἶναι κτιστές, σὲ ἀντίθεσιν μὲ τὴν Θείαν οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν, ποὺ εἶναι ἄκτιστες. Σημαντικὴ

ἀκόμη ἀλήθεια τῆς Πίστεως, πού πηγάζει ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὴ θεοπτικὴ ἐμπειρία τῶν ἀγίων εἶναι ὅτι ὅλη ἡ κτιστὴ δημιουργία προέρχεται ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, καὶ ὄχι ἀπὸ προϋπάρχουσα ὕλη. Αὐτὴ ἡ διδασκαλία περὶ δημιουργίας ἀνατρέπει τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλοσοφία, τόσο τοῦ Πλάτωνα, πού ὑποστήριζε ὅτι ὁ κόσμος δημιουργήθηκε κατὰ ἀντιγραφή τῶν ἀρχετύπων ἰδεῶν, πού ὑπῆρχαν στὸν Θεό, ὅσο καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη, πού πρέσβευε ὅτι ὁ Θεὸς εἶχε ἀνάγκη νὰ δημιουργήσῃ τὸν κόσμο, γιὰ νὰ τελειοποιηθεῖ τὸ «μεταβλητό», μεταβαίνοντας ἀπὸ τὸ «δυνάμει» στὸ «ἐνεργεία».

Γιὰ τοὺς Πατέρες, ὅ,τι προέρχεται ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἶναι κτίσμα, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄκτιστα εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ὁ Λόγος λοιπὸν εἶναι ἄκτιστος, ὅπως καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀφοῦ ἔχουν αἰτία ὑπάρξεως τὸν Πατέρα. Ὅποιος φθάσει στὴ θέωση, γνωρίζει ἐμπειρικὰ καὶ βλέπει τὰ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡς ἄκτιστα, καὶ ὅσα ἔγιναν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ὡς κτιστά.

β. Τὰ δημιουργήματα.

Τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ διαιροῦνται σὲ ὁρατὰ (ὅλη ἡ κτίση) καὶ ἀόρατα ἢ ἀσώματα (οἱ ἄγγελοι). Ὅλα τὰ κτιστὰ ἔχουν καὶ ὁμοιότητα, ἔχουν καὶ διαφορές. Αὐτό, μποροῦμε νὰ τὸ δοῦμε μεταξὺ τῶν ἀλόγων κτισμάτων καὶ τῶν ἀνθρώπων, μεταξὺ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν δαιμόνων. Μεταξὺ ὅμως Θεοῦ καὶ κτισμάτων δὲν ὑπάρχει καμμία ἀπολύτως ὁμοιότητα. Στὴν πατερικὴ παράδοση γίνεται ἀκόμη διάκριση μεταξὺ αἰδίου, αἰωνίου καὶ χρόνου. Τὸ αἶδιο (=ἀναρχο καὶ ἀτελεύτητο) ἀνήκει στὸν Τριαδικὸ Θεό, στὸ αἰώνιο ἀνήκουν οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἅγιοι, καὶ στὸν χρόνο ζεῖ καὶ κινεῖται ὅλη ἡ κτίση, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Χρόνος καὶ αἰώνας εἶναι δημιουργήματα, ἀλλὰ διαφέρουν μεταξύ τους. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ ἡλιακὸς χρόνος, ἐνῶ ὁ αἰώνας εἶναι χρόνος τῶν ἀγγέλων, πού δὲν περιορίζονται ἀπὸ τὴν ὕλη. Ἡ διάκριση αὐτὴ δὲν εἶναι φιλοσοφικὴ, ἀλλὰ ἀποκαλυπτικὴ πείρα τῶν θεοπτῶν ἀγίων. Γι' αὐτὸ καὶ καθιερώθηκε στὴν ἀρχὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Μυστηρίων ἡ ἱερατικὴ ἐκφώνηση-Τριαδολογικὴ δοξολογία, «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν», πού

συναρμόζει και τις τρεις μορφές του χρόνου, του ήλιακου, του αιώνιου και του αϊδίου.

γ. Ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας.

Μιὰ ἀπὸ τις ἀπαντήσεις, πού συναντοῦμε στὴν πατερικὴ διδασκαλία γιὰ τὸ ἐν λόγω ἐρώτημα, εἶναι ὅτι ὁ κόσμος δημιουργήθηκε μὲ σκοπὸ τὴν ἐνσάρκωση τοῦ Θεοῦ Λόγου. Δὲν ἔγινε ἡ σάρκωση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἡ Οἰκονομία αὐτῆ τοῦ Θεοῦ ἦταν στὴν προαιώνια βουλή τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτὸ καὶ δημιουργήθηκε ὁ κόσμος καὶ παρεμβάλλεται ἡ πτώση καὶ ἡ σωτηρία. Βεβαίως, ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου ἦταν ἡ θέωση. Καί, δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ἐπιτευχθεῖ, ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ Πρόσωπο ἐκεῖνο, στὸ ὁποῖο θὰ ἐνωνόταν ἡ θεία μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση. Τὸ Πρόσωπο αὐτὸ εἶναι ὁ Χριστός.

δ. Ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ στὴν κτίση.

Τὰ βασικὰ δόγματα τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως σχετικὰ μὲ τὴν κτίση εἶναι δύο: Τὸ πρῶτο, ὅτι ὁ Θεὸς δημιούργησε τὴν κτίση ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, καὶ τὸ δεύτερο, ὅτι ὁ Θεὸς τὴν κυβερνᾷ καὶ συντηρεῖ καὶ προνοεῖ γι' αὐτὴν μὲ τὴν ἄκτιστη ἐνέργειά Του καὶ ὄχι μὲ κτιστοὺς νόμους. Ἀσφαλῶς, μία εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ, ἀνάλογα μὲ τὰ ἀποτελέσματά της διακρίνεται σὲ ζωοποιό, σοφοποιό, θεοποιό, καθὼς καὶ σὲ δημιουργικὴ, συντηρητικὴ, προνοητικὴ, θεωτικὴ. Ὅλα τὰ κτίσματα μετέχουν στὴ δημιουργικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὄχι στὴ θεωτικὴ, στὴν ὁποία μετέχουν μόνοι οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἅγιοι.

Στὸ σύμπαν, ἀπὸ ἀπόψεως θεολογικῆς, δὲν ὑπάρχουν ἀπρόσωποι φυσικοὶ νόμοι, τοὺς ὁποίους δῆθεν ἔθεσε ὁ Θεὸς καὶ κατόπιν ἐγκατέλειψε τὴ κτίση, ἀλλ' ἡ συνεκτικὴ, δηλ. συντηρητικὴ ἐνέργεια τοῦ Δημιουργοῦ, πού τὴ διακρατεῖ σὲ λειτουργία. Πολλοὶ Πατέρες, μάλιστα ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, ὅταν ἀναφέρονται στὴ συνεκτικὴ αὐτὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ πού βρίσκεται πανταχοῦ παροῦσα σὲ ὅλο τὸ σύμπαν, κάνουν λόγο γιὰ τοὺς «λόγους τῶν ὄντων», γιὰτὶ δηλ. ὑπάρχουν τὰ ὄντα καὶ πῶς συντηροῦνται ἀπὸ τὴ Θεία ἐνέργεια.

Υπάρχουν ἀσφαλῶς διαβαθμίσεις πνευματικῆς γνώσεως. Ἡ πρώτη, ἡ εἰσαγωγική, εἶναι νὰ βλέπεις, νὰ ἀντιλαμβάνεσαι διὰ τῆς πίστεως αὐτὴ τὴν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ μέσα στὴν κτίση, ἀποδεχόμενος τὴ διδασκαλία τῶν ἁγίων. Ἡ τελειώτερη ὅμως εἶναι ὅταν μὲ τὴ φωτιστικὴ καὶ ἁγιαστικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος φθάνει στὴ λεγόμενη «φυσικὴ θεωρία τῶν ὄντων» καὶ ἀντιλαμβάνεται μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς Θείας Χάρης τὴ συνεκτικὴ αὐτὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

ε. Καταγραφή τῆς ἀποκαλυπτικῆς ἐμπειρίας.

Τὴν ἀποκαλυπτικὴ τους ἐμπειρία γιὰ τὸ ἄκτιστο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, τὴ δημιουργία τῶν ὄντων ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἀπὸ Αὐτόν, καθὼς καὶ τὴν ἐπικοινωνία τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν κτίση διὰ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν Του, οἱ θεόπτες Προφῆτες, Ἀπόστολοι καὶ Πατέρες διατυπώνουν καὶ καταγράφουν μὲ κτιστὰ νοήματα καὶ ρήματα, ἀνάλογα μὲ τὴ δεκτικότητα καὶ παιδεία τοῦ καθενός τους, καὶ χρησιμοποιώντας ἀναπόφευκτα τὶς ἀντιλήψεις τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς τους. Γιὰ παράδειγμα, ἡ κοσμολογία, ἡ κοσμογένεση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἶναι ἐπηρεασμένη στὴ διατύπωση ἀπὸ τὴ βαβυλωνιακὴ κοσμολογία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀκόμη, γιὰ τὴ χρονολόγηση τῆς δημιουργίας στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, χρησιμοποιοῦνται τὰ γνωστὰ στοὺς συγγραφεῖς γενεαλογικὰ δεδομένα, βάσει τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε μερικὲς (7-8) χιλιάδες χρόνια πρὶν.

Σήμερα ὅμως γνωρίζουμε ὅτι τὸ σύμπαν ἔχει δισεκατομμύρια ἔτη ἡλικία, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐμφανίζεται στὴ γῆ παλαιότερα (κατὰ μία ἄποψη πρὶν ἀπὸ 10.000-100.000 χρόνια). Οἱ θεόπτες λοιπὸν ἅγιοι ὄλων τῶν ἐποχῶν δὲν κάνουν ἐπιστήμη, ἀλλὰ ἐκφράζουν τὴν ἀποκαλυπτικὴ τους ἐμπειρία μέσα ἀπὸ τὶς ἐπιστημονικὲς γνώσεις τῆς ἐποχῆς τους. Σκοπὸς τῆς καταγραφῆς αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας ἀπὸ τοὺς ἁγίους συγγραφεῖς τῆς δὲν ἦταν νὰ διδάξουν ἐπιστημονικὲς γνώσεις τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσουν στὴν προσωπικὴ γνώση τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ κόσμου. Ἔτσι, ἡ ἐξέλιξη τῆς Ἐπιστήμης, ποὺ διερευνᾷ τὸ σύμπαν καὶ ἀνακαλύπτει νεώτερα εὐρήματα ποὺ δὲν ἀναφέρονται στὴν Ἁγία Γραφή, καθόλου δὲν ἐπηρεάζει ἢ μειώνει τὴν Πίστη μας. Ἀντίθετα, πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγεῖ στὴ δοξολογία τοῦ Θεοῦ γιὰ ὅ,τι

ἔπλασε καὶ ποὺ διακυβερνᾷ μὲ τὴν πανσοφία καὶ συνεκτική, προνοητική Του ἐνέργεια τὴν κτίση.

2. Ἡ δημιουργία τῶν ἀγγέλων.

α. Οἱ φωτεινοὶ ἄγγελοι.

Οἱ ἄγγελοι εἶναι νοερὰ πνεύματα, ποὺ δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ζοῦν στοὺς αἰῶνες, ἓνα ἄλλο ἐπίπεδο χρόνου ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο, ποὺ διακρίνεται ὅμως καὶ ἀπὸ τὸ αἶδιο, ποὺ ἀποδίδεται σὲ μόνον τὸν Θεό. Ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ κτίσματα, ἔτσι καὶ οἱ ἄγγελοι ἦλθαν στὸ εἶναι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ἄρα εἶναι κτιστοὶ καὶ ἔχουν ἀρχή. Ἐχουν βέβαια λεπτότερη ὑλικὴ φύση ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ καλοῦνται ἄυλοι, παρὰ ἀσώματοι. Οὔτε λοιπὸν οἱ ἄγγελοι οὔτε ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ εἶναι ἄυλα ὄντα καὶ φύσει ἀθάνατα, καθὼς ὁ μόνος ἄυλος καὶ φύσει ἀθάνατος εἶναι ὁ ἄκτιστος Θεός. Ἔτσι, οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἀνθρώπινες ψυχὲς εἶναι «φύσει θνητοὶ» ἀλλὰ Χάριτι ἀθάνατοι, ἐπειδὴ ἔτσι τὸ θέλησε ὁ Δημιουργός. Οἱ ἄγγελοι εἶναι δοξολογικὰ τοῦ Θεοῦ πνεύματα, ἀλλ' εἶναι καὶ «λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν» (Ἐβρ. 1, 14).

Οἱ ἄγγελοι λέγονται καὶ νόες, γιατί ἔχουν νοερὰ ἐνέργεια, ὄχι ὅμως καὶ λογική. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἔχει καὶ νοερὰ καὶ λογικὴ ἐνέργεια. Σύμφωνα μὲ τὴν πατερικὴ αὐτὴ ἀνθρωπολογικὴ διάκριση, ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ νοερὰ ἐνέργεια κοινωνεῖ μὲ τὸν Θεό, ἐνῶ μὲ τὴ λογικὴ ἐνέργεια ἔρχεται σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὰ πράγματα τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, μέσα στὸν ἀνθρώπινο χωροχρόνο.

Βασικὴ ἀκόμη πατερικὴ διδασκαλία εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἀμετάβλητα ὄντα, οὔτε καὶ οἱ ἄγγελοι εἶναι ἀμετάβλητοι, καὶ δὲν θὰ εἶναι οὔτε καὶ στὸν μέλλοντα αἰῶνα, ἀλλὰ πορεύονται ἀπὸ δόξα σὲ δόξα καὶ βρίσκονται σὲ συνεχὴ ἀνοδικὴ πορεία. Παρὰ τὴ συνεχὴ τους αὐτὴ ὅμως κίνηση, ποτὲ δὲν θὰ φθάσουν, ὡς κτιστὰ ὄντα, στὴ γνῶση τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ. Σύμφωνα ἀκόμη μὲ τοὺς ἁγίους Πατέρες, μὲ τὴ σάρκωση τοῦ Χριστοῦ οἱ ἄγγελοι λαμβάνουν τὸ χάρισμα τῆς ἀτρεψίας πρὸς τὸ κακό, ποὺ μέχρι τότε δὲν εἶχαν.

β. Οἱ σκοτεινοὶ δαίμονες.

Σύμφωνα με τὴν ὅλη Ἁγία Γραφή ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμπειρία τῶν ἁγίων Προφητῶν, Ἀποστόλων καὶ Θεοφόρων Πατέρων, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ὑπάρχουν καὶ οἱ δαίμονες, ἀρχικὰ ἄγγελοι, ποὺ ἐξέπεσαν τῆς θείας δόξης, ἔνεκα τῆς ὑπερηφάνειάς τους. Οἱ δαίμονες, ὡς δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ πνεύματα, εἶναι μὲν «αἰθέρια ὄντα», ἀλλὰ, ἐξαιτίας τῆς πτώσης καὶ ἀμετανοησίας τους, δὲν μετέχουν τοῦ Θεϊκοῦ Φωτός, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι σκοτεινοί. Μετέχουν δηλ., ὅπως καὶ ὅλη ἡ δημιουργία, στὴν ἄκτιστη δημιουργικὴ καὶ συνεκτικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ὄχι ὅμως στὴ θεοποιό Του ἐνέργεια, ἀλλὰ τὴν κολαστικὴ (τιμωρητικὴ). Ὡς νοερά πνεύματα οἱ δαίμονες, ὅπως καὶ οἱ ἄγγελοι, δὲν δεσμεύονται ἀπὸ τὸν χωροχρόνο, ἀλλὰ κινοῦνται μὲ μεγάλη ταχύτητα, χωρὶς βεβαίως νὰ εἶναι πανταχοῦ παρόντες. Ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ καὶ τοὺς δαίμονες, ἀλλὰ δὲν θὰ σωθοῦν, ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι δὲν τὸ θέλουν, δὲν θέλουν νὰ ταπεινωθοῦν καὶ νὰ μετανοήσουν.

Οἱ θεούμενοι, ὡς κεκαθαρμένοι ἀπὸ τὰ πάθη, βλέπουν καὶ ἀγγέλους καὶ δαίμονες, ἀλλὰ καὶ γνωρίζουν, ἀπὸ τὴν πείρα τους καὶ τὴ θεία Χάρη, τὶς ἐνέργειές τους. Ὁ διάβολος, γιὰ παράδειγμα, γνωρίζει τέλεια καὶ τὴν Ἁγία Γραφή, ἀλλὰ τὴν ἐρμηνεύει μέσα ἀπὸ τὴ δική του πλανεμένη προοπτικὴ, μὲ σκοπὸ τὴν ἀπώλεια ὅσων τὸν ὑπακούουν. Ἔτσι, γίνεται «κατηχητὴς» αὐτῶν ποὺ ἡ ζωὴ καὶ τὸ φρόνημά τους ἔχουν διαστρεβλωθεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία.

Ἡ πολεμικὴ λοιπὸν τοῦ διαβόλου κατὰ τῶν ἀνθρώπων εἶναι πολυποικιλὴ καὶ σ' αὐτὴν μετέρχεται τὰ πάντα γιὰ νὰ βλάψει τὸν ἄνθρωπο. Δημιουργεῖ λ.χ. καὶ διάφορες φαινομενικὰ καλὲς ἐμπνεύσεις, ἀκόμη καὶ ἀγαθὰ αἰσθήματα. Γι' αὐτὸ καὶ μερικὲς ἀσκητικὲς ἐνέργειες μπορεῖ νὰ εἶναι δαιμονικὲς. Ἀκόμη, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἐπαληθεύουν οἱ Βίοι τῶν Ἁγίων καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, μερικὲς φορές ὁ διάβολος «μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός» (Β' Κορ. 11, 14). Τὸ δαιμονικὸ ὅμως 'φῶς' διαφέρει πλήρως ἀπὸ τὸ ἄκτιστο Θεϊκὸ Φῶς. Τὸ τελευταῖο εἶναι ἀσχημάτιστο, χωρὶς μορφή, καὶ εἶναι πάντοτε ἔσωθεν, ἐνῶ τὸ διαβολικὸ εἶναι πάντοτε ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου, περιορισμένο σὲ τόπο, καὶ ἔχει σχῆμα καὶ χρῶμα.

Παραθέτουμε καὶ πάλιν ἐδῶ τὴν ἐμπειρία ὀράσεως τοῦ ἀκτίστου Φωτός, ἀλλὰ καὶ τοῦ διαβολικοῦ "φωτός" ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω σύγχρονη εὐλο-

γημένη Γερόντισσα τῆς Κρήτης: «Όταν ἔρθει τὸ Θεϊκὸ Φῶς, ἐνώνονται οἱ αἰσθήσεις ὅλες σὲ μία. Τραβιόνται καὶ τὰ σαρκικὰ μάτια σὰν μαγνήτης, βλέπεις ὅλος, ἀπὸ τὴν κορυφή μέχρι τὰ νύχια, ὅλος γίνεσαι φῶς, δὲν ξέρεις ἀπὸ ποῦ βλέπεις... Ὁ ἥλιος εἶναι λυχναράκι μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ Φῶς... Εἶναι γαλάζιο, πολὺ ἐλαφρὺ καὶ ὑπόλευκο... Κάποτε ἔρχεται ἰλαρὸ σὰν τὸ ἡλιοβα-σίλεμα καὶ παραμένει ὥρα πολλὴ στὴν ψυχὴ... Τὸ κόκκινο φῶς εἶναι τοῦ διαβόλου. Τὸ φῶς τοῦ διαβόλου εἶναι ἀηδιαστικό. Αὐτὸν τὸν τραβάει πολὺ τὸ κόκκινο χρῶμα. Εἶναι σὰν τὶς ἀστραπὲς καὶ τὶς βροντὲς... Ἀλλοιώτικο εἶναι... Δὲν μπορῶ νὰ περιγράψω. Δὲν εἶναι φῶς, εἶναι πῦρ! Τὸ Φῶς ὅμως τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄπλετον. Δὲν ἔχει ἀρχή, μέση, τέλος...».

Κατὰ τοὺς Πατέρες, Πνευματικὸς Πατέρας καὶ Θεολόγος εἶναι τὸ αὐτὸ πράγμα, δηλ. ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴ Χάρη τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων γνωρίζει τὶς μεθοδίες τοῦ διαβόλου. Καὶ ὁ Θεούμενος, ποὺ ἔχει τοῦτο τὸ χάρισμα, χαρακτηρίζεται στὴ γλῶσσα τῶν Πατέρων 'ἀπλανής', γιὰτὶ δὲν μπορεῖ νὰ παραπλανηθεῖ ἀπὸ τὰ ποικίλα σατανικὰ τεχνάσματα. Καί, γιὰ νὰ ἀποκτηθεῖ ἀπὸ κάποιον τὸ χάρισμα αὐτὸ τῆς διακρίσεως, προϋποθέτει ἀπαραίτητα ὅτι αὐτὸς ἔχει Ὁρθόδοξη Πίστη καὶ πράξη. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ αἵρεση, ποὺ κατὰ τοὺς Πατέρες εἶναι ἔργο τοῦ διαβόλου, ὀδηγεῖ ἀναπόφευκτα τὸν ἄνθρωπο στὴν αἰώνια ἀπώλεια.

Ὁ διάβολος εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀμαρτίας καὶ διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς διαφθορᾶς ἐμπλέκει τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὅλη τὴ δημιουργία στὴν ἀμαρτία καὶ τὸν θάνατο. Οἱ Χριστιανοὶ ὅμως νικοῦν τὸν διάβολο, τὸν θάνατο καὶ τὴν ἀμαρτία, συμμετέχοντας στὴν νίκη τοῦ Χριστοῦ κατ' αὐτῶν -ὁ Ὅποιος κατά-πάτησε τὸ κράτος τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ θανάτου μὲ τὸν Σταυρὸ καὶ τὴν Ἀνάστασή Του-, ὅταν εἶναι ζωντανὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ἀναστημένου δηλ. Σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ μετέχοντας στὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα Του στὴ Θεία Εὐχαριστία.

Καί, γιὰ νὰ καταλήξουμε στὸ τελευταῖο μας τοῦτο κεφάλαιο καὶ τὴν ὅλη σημερινὴ θεματικὴ μας, ὁ ἄνθρωπος μετέχει στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἐκδίωξη τῶν δαιμόνων. Τὸ στάδιο τῆς κάθαρσης στὴν οὐσία εἶναι ἡ ἐκδίωξη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τῶν δαιμόνων. Ὁλος ὁ σκοπὸς τοῦ ἀγῶνα τοῦ πιστοῦ εἶναι

νὰ φθάσει νὰ διακρίνει τὶς ἄκτιστες ἀπὸ τὶς κτιστὲς ἐνέργειες, καὶ μάλιστα ἐκεῖνες τοῦ διαβόλου, ὥστε νὰ ἐκδιώκει τὶς σατανικὲς προσβολές. Κι ὅταν, μὲ τὴ Χάρη τοῦ Σταυρωθέντος καὶ Ἀναστάντος Χριστοῦ, ἐκδιώκονται οἱ δαίμονες, ἔρχεται ἡ Βασιλεία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, στὸν Ὅποιο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος στοὺς αἰῶνες. **Ἀμήν.**

Πηγή : <http://www.immorfou.org.cy/>